

פנינים משולחן רבינו הגאון

רבי אברהם מנחובסקי זללה"ה

תצוה תשפ"ב ❖ גליון תס"ו

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

בר"ן (חולין פרק גיד הנשה) דגם לענין דבר שאינו מתכוון ליכא פטור היכא שנהנה.

ג. הצעת הגמרא בחולין

הנה איתא בגמרא חולין (ס"ז א') אמר רב הונא לא לישפי אינש שיכרא [לא ישפוך אדם ויסגן שכר העשוי מתמרים שמצויין בהם תולעים] בצבייתא [דרך עצים קטנים המשמשים בתור מסגרת] באורתא [בלילה] דילמא פריש לעיל מצבייתא [שמא תפרוש התולעת למעלה מהעצים] והדר נפל לכסא [ואחר כך תפול התולעת לכוס] ועובר משום שרץ השורץ על הארץ [כיון שרחשה והלכה התולעת קצת על הקשין נעשית היא שרץ הארץ].

ופירש רש"י (שם ד"ה באורתא) שאם תפול תולעת על העצים לא יראנו מחמת החושך, ומשם תפול על הכלי, ולמחר כשיראנו יהא סבור שלא יצתה מן השכר לקשין ותולעת המים מותרת.

ולכאורה צריך עיון הא מצי רש"י למימר בפשוטו שמא לא יראה התולעת בתוך המים ויאכלנה, ואמאי הוצרך לפרש שיראה התולעת רק יחשוב שהיא תולעת המים.

ד. להאמור מיושב בפשיטות

הנה עמד בזה בתשובות שיבת ציון (להגאון בן הנודעביהודה, ס"י כ"ח) ותירץ דהא הוה דבר שאינו מתכוון, וכמו דאמרינן (כלאים פ"ט מ"ה) מוכרי כסות מוכרין כדרך ובלבד שלא יתכנוו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. [וכוונתו כדעת הסוברים דאף בפסיק רישיה לשעבר, כל דלא הוה ודאי שרי, עיין בבאור הלכה ס"י שט"ז סע' ג].

אבל באכילת איסור אע"פ דבעלמא לא שייך לדון מדין דבר שאינו מתכוון מכיון דהרי נהנה, אבל בתולעים כיון דטעמם פגום וכדעת הדרכי משה הוה דבר שאינו מתכוון ומותר.

ולכן הוצרך רש"י לומר שיראנה אך סבור שמותרת ואם כן הוה מתעסק.

[הנה אם הוה אמרינן דלא כהגרע"א אלא דמתעסק לא הוה עבירה, אם כן יש לומר דאף אם ספק פסיק רישיה לשעבר אסור, הכא שרי מפאת מתעסק. וזוה נימא דמשום דטעמו פגום לא הוה נהנה. אבל תיקשי על רש"י דאם כן שרי אף ברואה התולעת דכיון שסובר שהוה היתר הוה מתעסק].

אמנם לדברינו הני"ל דלענין דבר שאינו מתכוון מותר גם בנהנה, אם כן מיושבים דברי רש"י בפשוטו אף אם אין טעם התולעים פגום דמכל מקום אם אינו רואה התולעת מותר משום דבר שאינו מתכוון.

מתעסק יהא אינו מתכוון

הנה יש לשאול אמאי מתעסק הוה איסור (לדעת הגרע"א קמא ס"י ח') הא הוה דבר שאינו מתכוון ואין כאן פסיק רישיה.

א. פלוגת הגרע"א ומקור חיים במתעסק

הנה פליגי הגרע"א ומקור חיים בדין מתעסק, דהגרע"א (קמא ס"י ח') כתב דמתעסק הוה עבירה ורק פטור מקרבן, אבל הביא הגרע"א דהמקור חיים (ס"י ת"ל) כתב דמתעסק הוה היתרא אף לענין הלאו, ולא חשיב מעשה עבירה כלל.

מעתה קושיא הני"ל היינו רק לדעת הגרע"א, אמנם לדעת המקור חיים הרי באמת מתעסק הוה היתרא.

דבר שאינו מתכוין

ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל וכתנת תשפץ מצנפת ואבנט (כ"ח ד')

הנה באבנט היה כלאים, וכתב בחתם סופר (יו"ד סי' ס"ט) שלבישת בגדי כהונה לצורך עבודה אין בה איסור כלאים כלל, דהנה איתא במשנה בכלאים (פ"ט מ"ה) שכל שאינו מתכוין לשם הנאת לבישה שרי דהוה דבר שאינו מתכוון, ומהאי טעמא מותר למוכרי כסות ללבוש כלאים, אם כן יש לומר דכל כהן שלובש בגדי כהונה לצורך עבודה אין בזה איסור כלאים כלל. ולפי זה נמצא דכהן שפיגל הקרבן ועבודתו פסולה אינו לוקה משום כלאים על לבישת האבנט. [א"ה. וכך כתב בעולת שלמה בדעת תוספות במנחות מ' ב' ד"ה תכלת. אמנם עיין בגמרא ערכין ג' ב'].
ונביא כמה נידונים בדינא דדבר שאינו מתכוין:

אינו מתכוון בנהנה

הנה אמרינן (סנהדרין ס"ב ב') דאע"פ דבעלמא מתעסק פטור, אמנם בחלבים ובעריות, חייב מכיון שנהנה.
יש לדון מהו לענין הא דאמרינן בעלמא דדבר שאינו מתכוון מותר, מהו באופן שנהנה:

א. שרי גם אם נהנה

הנה לכאורה נראה לדון דשריותא דדבר שאינו מתכוין הוה אף היכא שכן נהנה, וראיה לזה דהנה כתב הגרע"א (קמא ס"י ח') דפטורא דמתעסק הוה רק מקרבן אבל איסורא דאורייתא מיהא איתא.

וכתב דלכאורה ראייה מהא דאמרינן (ברכות י"ט ב') המוצא כלאים בבגדו פושטו אפילו בשוק, וקיימא לן (שולחן ערוך יו"ד סי' ש"ג סע' א') דאם אינו יודע שיש כלאים ואחר רואהו צריך להגיד לו אפילו בשוק לפושטו. ותיקשי אמאי צריך להפרישו, הא כיון דאינו יודע שבבגדו כלאים, הוה מתעסק וליכא איסור דאורייתא ומותר משום כבוד הבריות, אלא על כרחך שמעינן דמתעסק הוה גם כן איסור דאורייתא אלא דלא חייבה תורה קרבן עליו.

אך דחה הגרע"א דשאני התם בכלאים שכן נהנה, דהרי האיסור דכלאים הוה הנאת חימום, והוה כמו חלבים ועריות דמתעסק חייב דהרי נהנה.

מעתה הרי אמרינן (כלאים שם) דאיסור כלאים מותר בדבר שאינו מתכוין, ולהגרע"א איסור כלאים חשיב נהנה, אם כן חזינן מהכא דפטורא דדבר שאינו מתכוין היכא דלא הוה פסיק רישיה היינו אף היכא דנהנה. ואע"ג דבמתעסק מחייבין בקרבן היכא שכן נהנה, אך היכא דלא הוה פסיק רישיה קיימא שריותא דדבר שאינו מתכוין.

ב. פלוגתא בנהנה באינו מתכוון

הנה ראייתי דכתב בפני יהושע בסוגיא דפסחים (כ"ה ב') לדבר פשוט דהא דשכן נהנה אסור בחלבים ועריות, היינו רק לענין מתעסק, אבל לא לענין דבר שאינו מתכוין. וזה כדברינו.

אך בקובץ שיעורים בהאי סוגיא (פסחים אות קט"ז) מביא שכתב

למשמש בבגדיו, דאיירי שאינו יודע אם יש אצלו חפץ, בזה ודאי לא נחוש שמא יש אצלו חפץ ושמא ישכח שהוא שבת, דהרי אפילו בכרמלית לא גורו בזה, רק שם החשש פשוט שמא ישא החפץ ביסור ברשות הרבים.

ספק אם יבטל המעשה

הנה יש לדון בעוד כמה נידונים בדינא הנ"ל דפסיק רישיה לשעבר:

חדא, מהו באופן דהמעשה שלו הוא ודאי מלאכה, רק ספק אם אחר כך ימנע ויבטל המלאכה, כגון שיקח הקדירה מהאש:

א. היישין שמא ישכח

הנה קיימא לן (שולחן ערוך סי' ש"ח סעי' י"ד) שמותר ליתן קיתון של מים כנגד האש להפיג צנתו, ובלבד שיניח רחוק מהאש בענין שאינו יכול להתחמם באותו מקום עד שתהא היד סולדת בו, דמדאורייתא אינו חייב בבישול אלא רק במאכל בכבן דרוסאי ובמשקין ביד סולדת, ואסרו חכמים אפילו להניח בו שעה קטנה כדי שתפיג צנתו, דהרי יכול להתבשל שם וחישינן שמא ישכח.

ב. מוכיח מהכא לענין פסק רישיה לשעבר

מעתה הקשה בחלקת יואב הרי כיון דדעתו שלא להניחו עד שיתחמם, אם כן אף אם ישכח ויתחמם, הוה דבר שאינו מתכוין ואינו פסיק רישיה דהרי שמא יקחנו קודם שיתבשל.

אלא חזינן דהמעשה שלו מתחילה שהניחו אצל המהדורה הוה פסיק רישיה, אע"ג דהוה ספק אם יקחנו לפני שיתבשל, ואם כן כתב בחלקת יואב דהוא הדין בנידון הט"ז חשיב פסיק רישיה.

ג. לחלק

אך לכאורה יש לחלק דהכא חשבינן ליה כודאי דהרי צריך פעולה למנוע ולהסירו מהאש, משא"כ בגוונא דהט"ז דהמעשה מצד עצמו הוה ספק.

ספק אם יהא איכפת ליה

תו יש לדון מהו באופן שמתקן כלי, רק ספק אם יהא איכפת ליה מהתיקון ואז יהא מלאכה, האם הוה דבר שאינו מתכוון:

א. ספק אם יירש הקרקע

הנה אמרינן (שבת ק"ג א') בקוצר בארעא דלאו דיליה ומיפה הקרקע דשרינן מפאת דהוה פסיק רישיה דלא איכפת ליה והוה מלאכה שאינה צריכה לגופה.

ויש לעיין מהו היכא דמסופק אם יירש הקרקע ואז הא נחא ליה, מי חשיבא ספק פסיק רישיה ואסירא להחולקים על הט"ז, או דילמא זה דמי לספק בעתיד ולכולי עלמא הוה דבר שאינו מתכוין.

[א"ה. נראה דהסברא דהצד הראשון, דאע"פ דלכאורה הוה ספק רק בעתיד אם יירש הקרקע ויהא נחא ליה, אמנם בעצם כבר עכשיו יש תיקון, רק הספק אם יהא איכפת ליה מהאי תיקון].

ב. אית ליה השוענא אחריתי

הנה יש למילף מהא דאמרינן (סוכה ל"ג ב') דלרבי אליעזר ברבי שמעון ממעטין הענבים מהדסים ביום טוב כדי להכשירם להמצוה, ואמרינן בגמרא דלא דהוה תיקון מנא ביום טוב, מכיון דאיירי כגון שלקטן לאכילה, ודבר שאין מתכוין מותר, ולא הוה פסיק רישיה מכיון דאיירי דאית ליה הושענא אחריתי.

ופירשו בתוספות בכתובות (ו' א' ד"ה הא) דמכיון דאית ליה הושענא אחריתי אם כן שמא לא יצטרך לה ונמצא שלא תיקון כלי, והלכך לאו פסיק רישיה הוה.

חזינן דבספק אם התיקון דעכשיו הוא תיקון, לא הוה פסיק רישיה. מיהו אין ראייה לשאר הפירושים בסוגיא דסוכה (עיי' בתוספות בסוכה וכתובות שם).

האם צריך למחות בו

תו יש לדון מהו בסוגר תיבה ואינו יודע שיש בתוכו זבוב, אבל אנו ידעינן שיש שם זבוב, האם צורך למחות בו.

א. לא צריך למחות

הנה לכאורה יש לדון דלא צריך למחות, דהרי אי נימא דצריך למחות מכיון דאנו ידעינן דהוה פסיק רישיה, אם כן אף כשיש

ב. פסיק רישיה לשעבר

הנה בפסיק רישיה לשעבר, כגון לסגור תיבת הזבובים ויש ספק אם יש זבוב בתוך התיבה ויצוד אותו, דעת הט"ז (סי' ש"ט"ז סק"ג) להתיר מפאת דהוה דבר שאינו מתכוין ואינו פסיק רישיה, אמנם הגרע"א (ו"ד סי' פ"ז סעי' ו' בהג"ה) דן לאסור מכיון דהוה ספק פסיק רישיה, דהספק הוא על העבר והיינו על עצם הנעילה אם יש בזה מעשה צידה, ואם כן הוה כשאר ספיקא דאורייתא. [ובביאור הלכה (שם סעי' ג' ד"ה ולכן) האריך וכתב דברמב"ן במלחמות (שבת פ"ג י"ט ב' בדפי הרי"ף) ראייה כהט"ז לקולא, דהרי דן לענין מצרף שנותן מים קרים לכלי דלא הוה פסיק רישיה דדילמא כבר היה מצורף מקודם לכן].
מעתה קושיין הנ"ל היינו דוקא להסוברים דאף בספק לשעבר לא הוה פסיק רישיה, אמנם אם הוה ספק פסיק רישיה אם כן אתי שפיר דאסור.

ג. פעולה אחת

אלא יש לדון ליישב, דדבר שאינו מתכוין הוא בעושה פעולת אחת ונגרמת פעולה שניה, משא"כ במתעסק יש רק פעולה אחת קמן, כגון בנתכוין לחתוך תלוש וחתך מחובר דלאביי חייב, הרי אם הוא מחובר הקציצה היא קצירה.

עד כתב רבינו במקום אחר, בפשוטו שאני גוונא דהגרע"א דכוונה איכא דרצונו לחתוך וממילא לא שייך לומר שאינו מתכוין, משא"כ בכגון תיבת הזבובים דאין לו נפקותא אם יש זבוב. אך לפי זה יתחדש שאם חותך דבר וספק אם מחובר או תלוש לא יהא לו שריותא דדבר שאינו מתכוין.

חייב אדם למשמש בבגדיו

הנה אמרינן (שבת י"ב א') חייב אדם למשמש בבגדו ערב שבת עם השכה שמא ישכח ויצא. [ואמר רב יוסף הלכתא רבתי לשבת].

והקשה בחלקת יואב (או"ח סי' ה') הרי איירי שישכח שיש לו חפץ בכיסו, ואם כן הוה דבר שאינו מתכוין ואינו פסיק רישיה.

א. פסיק רישיה לשעבר

הנה בפשוטו הא דשרינן דבר שאינו מתכוון כשאינו פסיק רישיה, איירי באופן שספק אם הפעולה שעושה יהא מלאכה האסורה בשבת. ודנו בפוסקים מהו בלשעבר, והיינו שהספק אינו על הפעולה אם יעשה מלאכה, אלא הספק על המציאות שלפניו, כגון בסוגר תיבה וספק אם יש שם זבוב.

וכתב במשנה ברורה (ביאור הלכה סי' ש"ט"ז סעי' ג' ד"ה ולכן) להוכיח מרמב"ן במלחמות (שבת פ"ג י"ט ב' בדפי הרי"ף) דזה נמי הוה בכלל דבר שאינו מתכוין. חזינן דדין פסיק רישיה הוא כשלעושה ידוע שזה פסיק רישיה, אבל אם הוא מסופק, חשיבא אינו מתכוין, אף אם האמת שזה פסיק רישיה.

אך בחלקת יואב אייתי מהאמור ראייה גדולה לא כך, דהרי חזינן דכיון שיועד שיש ספק שמא יש אצלו חפץ כל זמן שלא משמש בבגדיו אם כן הוה פסיק רישיה וחייב. חזינן דבכהאי גוונא דהוה ספק פסיק רישיה לשעבר לא הוה דבר שאינו מתכוון.

[תו אייתי ראייה מהכא לדינא דהגרע"א דמתעסק הוה איסור אלא רק פטור מקרבן, דהרי אף אם ישכח הוה רק מתעסק, אלא על כרחך דהוי עבירה].

ב. לחלק אם יודע לכולם

אלא אם כן נחלק בין דבר שאינו יודע ובין דבר הידוע לכל ונשכח ממנו, דנימא דדברי הפוסקים הנ"ל איירי דוקא באופן דהוה דבר שאינו ידוע, ובכהאי גוונא אמרינן דלא הוה פסיק רישיה, אמנם באופן דהוה דבר הידוע לכל ורק נשכח ממנו, כגון בשכח חפץ בכיסו, בכהאי גוונא נימא דבאמת הוה פסיק רישיה. וצריך תלמוד.

ג. בסוף יזכור את המחס

אבל באמת הא בלאו הכי תיקשי דאף אם ישכח לא הוה מלאכת מחשבת, [כמו דאמרינן בגמרא בבא קמא (כ"ו ב') היתה אבן מונחת לו בחיקו והכיר בה ושכחה ועמד ונפלה, לענין שבת פטור מלאכת מחשבת אסרה תורה], אלא הרי תירצו תוספות (שבת י"א א' ד"ה שמא) דחישינן שמא ישכח את המחס להצניעו עד שיהיה שבת ולבסוף כשיזכור את המחס ישכח שהוא שבת ויצא. ואם כן אינה ראייה.

[א"ה. אמנם בחלקת יואב כתב לחלק, דדברי התוספות שייך רק שם דאיירי שמוציא המחס בודאי, ולכן חישינן שישכח מהשבת, אבל בכגון דינא דצריך

לו ספק אמאי שרינן הרי לצד דיש זבוב קא עבר.

ב. לחלק

אולי חילוקא איכא בין היכא דמסופק ובין היכא דנתברר, דרק במסופק אמרינן דלא הוה פסיק רישיה, אמנם בנתברר באמת הוה פסיק רישיה.

ג. שהה בספק איסור דרבנן

[הנה חזינן דבספק דרבנן דשרינן, כגון בשהה באמצע שמונה עשרה כדי לגמור את כולה, דחזור רק אם שהה מחמת שהיה אסור לו להתפלל, אם היה במצב של ספק איסור דרבנן, אמרינן דיכול להמשיך להתפלל דספק איסור דרבנן לקולא, אבל אם אחר כך נתברר שבאמת היה איסור הא צריך לחזור. וצריך עיון אם שייך לכאן].

אחד מכמה פעולות

הנה יש לעיין בעושה כמה פעולות בזה אחר זה וחד מינייהו הוה פסיק רישיה, האם אסרינן לכולהו.

א. פלוגתא

הנה ראיתי באבני נזר (אה"ע ס"י רמ"ז ס"ק ג') דפשיטא ליה להיתר. אך מדברי המשנה ברורה (ס"י שכ"ח ס"ק קנ"א) איכא למילף לאיסור. ונהרי כתב דאין להניח פתילה בפי הטבעת משום דאידי דממשמש שם כמה פעמים להכניס ולהוציא קרוב לודאי שישיר השער שם].

ולעני"ד מתשובות הריב"ש (ס"י שצ"ד) מבואר כהמשנה ברורה, דהרי כתב דבאשוי גומות וכן בסורק בנזיר דאסרינן משום פסיק רישיה איירי שישוה גומות או ישיר נימא רק באחת מהפעולות. ואם כן ודאי נקטינן כהריב"ש וסייעתו.

ב. כמה אופנים בהאי נידון

הנה בזריקה רפואית רגילה דלא הוה פסיק רישיה שיצא דם, שרינן מפאת דבר שאינו מתכוין, ובזריקה לוריד אסרינן מפאת שפסיק רישיה שיצא דם והוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, אבל היכא דצריך ליתן ג' זריקות בג' מקומות ובאחד מהם יש וריד ולא ידענו איזה, לדברי המשנה ברורה יהא אסור. [וזוה אף אם נימא כהט"ז דגם בספק לשעבר לא הוה פסיק רישיה].

וכן לפי זה במאכל שיש עליו אותיות דהוה פסיק רישיה דמחיקה, ואינו יודע בשעת אכילתו באיזה מקום יש אותיות כגון שאוכל בחשיכה, נמי מיתסר משום פסיק רישיה.

וכן לפי זה אין להתיר לילך לפני דלת שבהליכתו יש אור וכשהולך נדלק האור, ואף היכא דאין ידוע מתי מפעיל האור ואף היכא שהאורות מתחלפים.

ג. חלק במוצאי שבת

דע דנראה דלהמשנה ברורה [וכתבנו שכך מבואר בריב"ש] אם חלק מהפעולות בשבת וחלק במוצאי שבת, יש להתיר, דמה שעושה בשבת לא הוה פסיק רישיה.

ולא דמי לאינו מתכוין והוה פסיק רישיה אלא שספק אם יהא בשבת או לאחר השבת מחמת פעולה אחת, כגון בזורק חץ ופסיק רישיה שיקצור פרי דרך הלוכו וספק אם בשבת או במוצאי שבת, דיש לומר דאסור, דשאני התם דהוה פסיק רישיה שיקצר ואם כן הקצירה מתייחסת אליו והספק בשבת או לאחר השבת, משא"כ בנידון דידן הפעולה שעושה בשבת ספק אם תבוא כלל למלאכה.

ד. לא ידעינן לאיזה תיבה

תו נפקא מינה בהאי נידון אי מצרפינן פעולות, דהנה להט"ז דבספק אם יש זבוב בתיבה שרי לסגור, מהו כשידעינן שנכנס זבוב, אך לא ידעינן לאיזה תיבה, אם שרי לסגור שתיהן בזה אחר זה.

והנה אם סגר אחת על מנת לסגור רק אחת ונמלך לסגור השנייה, בזה משמע דשרי, [וכך נקט בעמק שאלה להגאון מהורנטטייפל זצ"ל חתנו של הדברי חיים זצ"ל, או"ח אות י"א בסוף חלק יו"ד], אבל יש לדון אם יהא שרי לסגור כל התיבות באופן שדעתו כן מתחילה.

ה. לומר לשני אנשים לסגור

הנה יש לעיין עוד, אם נימא דאסור לסגור כל התיבות, האם מותר לאדם לומר לשני בני אדם שכל אחד יסגור מגירה, מי נימא דמפאת איסור אמירה לעכו"ם שבות חשיבא כאיהו עביד ואם כן הוה כאיהו סגר ב' התיבות, או דילמא נימא דלכל אחד שרי ממילא שרי לומר לשניהם.

אמנם אם נימא דאין איסור אמירה לעכו"ם שבות היכא

דהוי רק פסיק רישיה, ליכא לכל הנידון. (עיין במשנה ברורה סי' רנ"ג ס"ק צ"ט, וסי' רנ"ט ס"ק כ"א, וסי' רע"ז ס"ק ט"ו, וסי' של"ז סק"ו).

חשבינן כולהו כחדא

הנה צריך ביאור בעיקר דינא דהמשנה ברורה הנ"ל [וכמו שהוכחנו מהריב"ש כדבריו], הרי בפעולה האחרונה יש להקל וכן בזו שלפניה, ואם כן אמאי נאסור תרווייהו.

א. חשבינן כולהו כחדא

הנה צריך לומר דחשבינן לכולהו כחדא כיון שדעתו מתחילה היתה כן.

ב. פסיק רישיה לשעבר

הנה בשלמא אם נימא דבספק פסיק רישיה לשעבר יש לאסור, אם כן יש לאסור הפעולה האחרונה, אך אם נימא להתיר, הדבר צריך ביאור, ובאמת באבני נזר (שם) דהתיר כתב משום דגם בספק לשעבר דיינינן דלא הוה פסיק רישיה. ויש לעיין.

ג. ספק דאורייתא לקולא

הנה יש לעיין בהאי דינא דבעושה כמה פעולות בזה אחר זה וחד מינייהו הוה פסיק רישיה דלא שרינן, מכל מקום הא כל פעולה דהוה ספק תיקון הרי אף אם היה מכוין לתקן היתה שרי, לשיטת הרמב"ם (פ"ט הל' טומאת מת הי"ב, פ"י הל' כלאים הל' כ"ז) דספק דאורייתא מן התורה לקולא, ואם כן אמאי אסירא שניהם בזה אחר זה.

אך לא קשה, דאנן קיימינן להחולקים על הרמב"ם והספיקות אסורות מן התורה, והלכך לעשות כל פעולה אסור מדאורייתא בתורת ספק ולא ילקה, אבל אם יעשה כל הפעולות הוה אסור בתורת ודאי מן התורה וגם ילקה.

וגם להרמב"ם יש נפקא מינה דבלאו האי דינא דאסרינן לעשות כמה פעולות אם אחד מהם יעשה מלאכה, הוה שרינן אף מדרבנן דאין כאן פסיק רישיה, והרי בעלמא מפאת עצם האיסור דהפעולות הא ודאי דאסירא למיעבד תרתי דסתרי מדרבנן מיהת.

ד. מותר בזה אחר זה

הנה יש לדון בשני פעולות היכא דכל אחד שרי, ואחד משניהם ודאי אסור, האם אמרינן דאסור למיעבד תרווייהו בזה אחר זה, מכוין דממה נפשך קא עביד איסורא. וכן מתבאר מדברי המהרי"ט (יו"ד ח"ב סי' א').

אבל בחידושי הרי"ם (תשובות יו"ד סי' טו) ומהר"ם שיק (או"ח סי' קמ"א ד"ה ובה) כתבו דמן התורה שרי, דכיון דכל אחד מותר בפני עצמו, מותר לעשות שניהם בזה אחר זה, דמה איכפת לגבי השני מה שעשה קודם הראשון, דממה נפשך אם הראשון אסירא, הא לא יאסר השתא בהשני, ואם מותר הראשון והשני אסור, היינו אף אם לא עשה הראשון. [עיין מה שהבאנו בזה בגליון פרשת חקת תשע"ה].

מעתה תיקשי מאי שנא מהך דריב"ש ומשנה ברורה דאמרינן דאע"פ דכל פעולה שרי אמנם ב' הפעולות ביחד אסור.

ואולי יש לחלק דהיכא דאין האיסור עצמי אלא מפאת פסיק רישיה גרע טפי, דחשבינן לכולהו פעולה אחת שתביא להפסיק רישיה.

תו יש לדון ליישב, דיש לעיין בהך דחידושי הרי"ם אם יש לחלק בין נמלך ובין בדעתו מתחילה למיעבד הכי, ואם נחלק הכי ונימא דשרי רק באין דעתו מתחילה, אם כן הרי הך דאסרינן פסיק רישיה בכמה פעולות איירי בדעתו מתחילה. וצריך תלמוד.

לא ידעינן מקום הריח

הנה אמרינן בגמרא פסחים (כ"ה ב') דהנאה הבאה לאדם בכל כרחו שרי, והיינו אליבא דרבי שמעון דדבר שאינו מתכוין מותר. [ואע"ג דאפשר, דקיימא לן דרבי שמעון הוה גס באפשר, וללישנא בתרא אף לר' יהודה דאירי בלא אפשר והיא מותר אפילו במכוין].

וכתבו תוספות (שם ד"ה לא) דכד שרינן בלא קא מכוין, היינו דוקא באופן דלא הוה פסיק רישיה.

וצריך ביאור אמאי לא הוה פסיק רישיה, הרי איירי שהולך בדרך שיש שם ריח של איסור הנאה.

ובפשוטו מתפרש דאין ידוע אם הרוח תביא אליו את הריח. [אך לפי זה הספק אם למקום היכן שנמצא הביאה הרוח את הריח, ואם כן תליא

על ההנאה, אם מותר ללבוש. ובפשוטו יהא אסור. והרי הגרע"א (שם) כתב דאסור לחתות באופן דמספקין אם יש בלוע דבשר בחלב, אע"ג דהתם נמי הנידון על העתיד, חזינן דספק על ההווה דמשפיע על העתיד אסרינן אם נימא דלא כהט"ז. ומכל מקום להט"ז יהא אפשר ליישב הכי דמיירי שיש גם רוח ולא ידעינן היכן.

ג. באיזה מקום בדרך ודאי יש הריח
אלא דתליא בנידון הנ"ל היכא דידעינן שיש זבוב במגירה אחת ולא ידעינן באיזה מגירה, אם מותר לסגור, ואם סוגרים לשתיהן על ידי פעולה אחת ודאי אסירא, אלא הנידון מהו בזה אחר זה. ולמה שהבאנו מהמשנה ברורה דבכהאי גוונא אסור, אם כן ליכא לבאר כהנ"ל, דהרי אע"פ דאינו יודע היכן הריח, מכל מקום ודאי באיזה מקום בדרך איכא הריח ואם כן גם להט"ז הוה פסיק רישיה.

ענינים שונים (א)

ביאה ה"ו) וחזון איש (יו"ד סי' ק"ג סק"א) וישועות ישראל (סי' ל"ד) דמזיד לספק הוה רק שוגג, והוכיחו כד מהירושלמי בתרומות (פ"ו ה"א). אם כן בנידון דידן חייב חטאת.
אך הגרע"א (יו"ד סי' ט"ז על השי"ך סק"ז, בענין אותו ואת בנו) סבירא ליה דבידוע שהוא ספק הוה מזיד, ואם כן לא יביא קרבן.

ג. באו לאלתר

הנה אם בשעה שבריר חשב לצורך לאחר זמן, ואחר כך נמלך ואכל לאלתר, דן בתשובות רב פעלים (ח"א או"ח סי' י"ב) דלא תיקן חטאו, דאין על זה שם דרך אכילה מכיון דזה נקבע במחשבתו בעת המלאכה. [ואם ברר לאחר זמן מפאת טעות, שסבר שיש לו מאכל אחר לעכשיו, ואחר כך נתברר שאין לו, לכאורה נראה דדמי לדינא דרב פעלים, דהרי מכל מקום מחשבתו היתה שלא לאכול אלא לברור].
אמנם בנידון דידן דהיה מסופק אם יבואו אורחים דקא עביד איסור מספק ואחר כך באו האורחים לאלתר, יש לדון דאינו כן, דהכא לא נימא דמחשבתו הראשונה קיימת, אלא נתברר למפרע דקא עביד היתירא. וצריך תלמוד.

ענינים שונים (ב)

אף כשהגיע זמן התפילה, אבל הכא יש לומר דחמיר מכיון דהוה חלק מסעודה.
מעתה אם נימא כן, הנה נימא ליה שיברך ברכת המזון ואחר כך יאכל שאר המאכלים בברכה לפנייה ולאחריה, ואין כאן ברכה שאינה צריכה.
ודבר זה הוא דין פלא, אך לכאורה הכי הוא לדינא, והוא חידושא רבתי.

ענינים שונים (ג)

שלשה.

והנה לענין התרת נדרים דמתירים אפילו בקרובים, מבואר בשולחן ערוך (יו"ד סי' רל"ד סעי' נ"ז) דמכל מקום אין הבעל יכול להצטרף עם שנים להתיר נדרי אשתו בלשון התרה, [כאשר אין לו נגיעה], דאינו מצטרף דאשתו כגופו.
שוב שאלתי להג"ר משה שאול קליין שליט"א ואמר שהבעל מצטרף.

במה שיש לדון לקמן באות ג', אך יש לומר דמספקין שמה בשעה שמגיע הרוח טרם הגיעה ולאחר שיעמוד תביא הרוח, ואם כן אינו פסיק רישיה. אך ברא"ש איתא דלא הוה פסיק רישיה מפאת דיסתום נחיריו. ולכאורה יש לדון באופן אחר, דנהי דיש כאן ריח בדרך, אבל לא ידעינן בדיוק מקומו אינו, ולגבי כל מקום הוה ספק, ומשום הכי לא הוה פסיק רישיה.

א. תליא בספק פסיק רישיה לשעבר

הנה יש לדון דתליא בפלוגתת הנ"ל דהט"ז והגרע"א בספק פסיק רישיה לשעבר, דהכי נמי איכא ספק אם בדרך שילך כבר יש שם הריח.

ב. האם הספק על העתיד

תו יש לומר דאתי שפיר אף להגרע"א החולק על הט"ז, כיון דהאיסור רק על ידי הכניסה למקום שיש איסור הנאה, [וכמו שכתב בחפץ חיים ה"ל לה"ר, כלל ו' סעי' ה' בבאר מים חיים בהג"ה], אם כן הוה ספק על העתיד. אך אינו ברור, ונפקא מינה בזה בבגד ספק שעטנז והוה פסיק רישיה

מלאכת בורר

הנה בורר אוכל מתוך פסולת מותר רק לצורך אכילה לאלתר. ואם בורר לצורך אורחים ומסופק מתי יבואו האורחים לאכול, אסירא לברור מפאת ספיקא דאורייתא לחומרא. וכך הדין אם יש תינוק וספק מתי ירצה לאכול.

מעתה יש לעיין בהיה מסופק מתי יבואו האורחים ובריר אוכל מתוך פסולת, והיה אסור לו למיעבד הכי, מהו הדין אם אחר כך נודע לו שבאמת האורחים יבואו רק אחר כך. וכן יש לעיין מהו אם נודע לו שיבואו מיד.

א. לרוץ אחר האורחים

הנה אם אחר כך נודע לו שבאמת האורחים יבואו רק אחר כך, יש לדון אם חייב לרוץ לקראתם להביא להם האוכל שבריר כדי שיאכלו אותו, כדי להציל את עצמו מאיסור בורר. ולכאורה כן הדין נותן.

ב. מזיד לספק

הנה אם לא עשה כן, אגלאי למפרע שקא עביד מלאכה, ואם כן יתחייב חטאת.

אך תליא מהו במזיד לספק, דבשלמא לדעת אור שמח (פ"ה מאיסורי

סעודה לפני מנחה

הנה קיימא לן (שולחן ערוך סי' רל"ב סעי' ב') דסעודה גדולה קודם מנחה גדולה אסירא, וכן סעודה קטנה קודם מנחה קטנה, ובהגיע זמן מנחה קטנה צריך להפסיק הסעודה.
ויש לעיין מהו במשך ידו מן הפת ורוצה לאכול רק שאר מאכלים. הנה אע"פ דבעלמא שרינן לאכול שאר מאכלים קודם מנחה ומעריב

הטבת חלום

הנה אמרינן בגמרא ברכות (נ"ה ב') דין הטבת חלום, שהרואה חלום ונפשו עגומה עליו, ייטיבנו בפני שלשה ולימא באפיהו חלמא טבא חזאי, ולימרו אינהו טבא הוא וטבא ליהווי וכו'. וכך וקיימא לן (שולחן ערוך או"ח סי' ר"ב סעי' א').
ויש לעיין באשה שחלמה אם יכול בעלה להצטרף עם עוד שנים, דהרי דילמא אינו יכול להצטרף משום דאשתו כגופו ונמצא דאין כאן

לעילוי נשמת

הצדקנית המופלגת

מרת חנה ב"ר אברהם הם זצ"ל
נלב"ע ליל שב"ק פ' יתרו כ' שבט תשפ"ב
תנצב"ה

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשון של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

בעזה"ת
ניתן לקבל
את
הגליין מידי
שבוע במייל:
L5703949
@gmail.com